

El Mediterrani en la Prehistòria

Codi: 100739

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OB	2	2

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Roberto Risch

Correu electrònic: Robert.Risch@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Roberto Risch

Ignacio Soriano Llopis

Prerequisits

Anglès

Objectius

Analitzar els principals desenvolupaments socials, econòmics i polítics de la Prehistòria Recent d'Orient Pròxim i la Mediterrània. Temes centrals seran la rellevància social de la metal·lúrgia, la "revolució dels productes derivats" (sobretot la aparició de l'arada, el carro i la domesticació del cavall), la migració "Yamnaya", l'inici de la guerra organitzada i la importància de les "societats cooperatives de la abundància" en la història.

Aquesta assignatura ha estat concebuda com a continuació i ampliació de la matèria bàsica Arqueologia Prehistòrica (100740).

Competències

- Contextualitzar i analitzar processos històrics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.

- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
2. Buscar, seleccionar i gestionar informació de manera autònoma tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en informació distribuïda a la xarxa.
3. Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en un context interdisciplinari.
4. Dominar els processos de canvi que es produeixen a la prehistòria.
5. Dominar l'estructura diacrònica general del passat.
6. Dominar la història universal de l'antiguitat.
7. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
8. Identificar els mètodes propis de l'arqueologia i la seva relació amb l'anàlisi històrica.
9. Identificar els mètodes propis de la història i la seva relació amb l'anàlisi de fets concrets.
10. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
11. Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la seva presentació.

Continguts

TEMARI

TEMA 1: Comprendre societats precapitalistes: tipologies evolucionistes i noves perspectives alternatives

TEMA 2: El desenvolupament de la metal·lúrgia: tecnologia, origen i transferència

TEMA 3: Les primeres societats metal·lúrgiques a Europa oriental durant el V mil·lenni: Dimini, Vinça & Varna

TEMA 4: Intensificació econòmica i reorganització social durant el IV mil·lenni: la roda, l'arada i els productes derivats

TEMA 5: L'emergència del poder individualitzat i la violència al Caucas i la regió circumpòtica durant el IV mil·lenni: Maikop i les perifèries septentrional d'Uruk

TEMA 6: Noves formes de poder i relacions socials a l'època de l'"Home del Gel": la zona circumalpina entre ca. 3300-2500 ANE

TEMA 7. El Calcolític a la Península Ibèrica (ca. 3100-2200 ANE)

TEMA 8. El grup de la Ceràmica Cordada i el "Fenomen Campaniforme" I (ca. 2750-2200 ANE): materialitat, assentaments, pràctiques funeràries i ADN antic

TEMA 9. El "Fenomen Campaniforme" II (ca. 2750-2200 ANE): elits socials, sistema sexe/gènere i teories interpretatives

TEMA 10. El nord-est de la Península Ibèrica entre el IV-III mil·lenni: evolució, involució i organització social

TEMA 11. Metrologia, monetarització i sistemes d'intercanvi durant l'Edat del Bronze (III-II mil·lenni)

TEMA 12: La societat de les illes Cíclades en el III mil·lenni: intercanvi i aparició del calor de canvi

TEMA 13: La formació i declivi del primer Estat a l'Egeu: la societat minoica

Metodologia

- a. Clases teóricas con soporte de TIC y debate en gran grupo
- b. Seminarios de discusión sobre epistemología en arqueología, conceptos del análisis histórico y modelos interpretativos.
- c. Estudio y discusión de fuentes documentales y arqueológicas.
- d. Realización de ejercicios pautados de aprendizaje.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Clases teòriques i seminaris	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11
Tipus: Supervisades			
Estudi i discussió de fonts documentals i arqueològiques.	20	0,8	1, 2, 7, 8, 11
Tipus: Autònomes			
Realización de ejercicios pautados de aprendizaje.	65	2,6	2, 3, 4, 5, 10

Avaluació

L'assignatura serà avaluada segons els següents exercicis:

- a. participació activa a las classes (5%)
- b. realització d'un diagrama cronològic (màx. DIN-A3) on es reflecteixi una síntesis dels continguts substantius de l'assignatura (5%)
- c. realització d'un assaig individual sobre un tema concret que sorgeixi a classe (15% de l'examen)
- d. realització d'un treball de recerca col·lectiu d'un tema del temari (40%)
- e. prova final escrita (50%). És indispensable aprovar l'examen per a superar l'assignatura

La reavaluació implica l'entrega o revisió de tots els treballs programats (punts c. i d.), així com la realització d'una prova addicional. En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Moodle, Teams, etc. El professorat vetllarà perquè l'estudiant hi pugui accedir o li oferirà mitjans alternatius, que estiguin al seu abast.

En el moment de realització/lliurament de cada activitat avaluable, el professorat informarà (Moodle, SIA) del procediment i data de revisió de les qualificacions.

Nota: En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Diagrama cronològic	5%	5	0,2	2, 4, 5
Presentacions i participació activa a classe	5%	10	0,4	1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11
Proves teòriques	50%	10	0,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Treballs pràctics	40%	10	0,4	1, 2, 3, 4, 6, 10

Bibliografia

TEMA 1:

KARATANI, K. 2014, *The structure of World History - From modes of production to modes of exchange*. Duke Univ.Press, Durham.

RISCH, R. 2016, How did wealth turn into surplus profit? From affluence to »scarcity« in prehistoric economies. In H. Meller, H.P. Hahn, R. Jung y R. Risch (eds), *Rich and Poor - Competing for resources in prehistoric societies*. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle 14, Halle, 34-48.

RISCH, R. 2018, Affluent societies of Later Prehistory. In H. Meller, D. Gronenborn, R. Risch (eds), *Surplus without the State. Political forms in Prehistory*. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Halle, 45-65.

TEMA 2:

MOHEN, J. P. (1992), *Metalurgia prehistórica. Introducción a la paleometalurgia*. Masson, Barcelona.

RADIOVOJEVIĆ, M., REHREN, Th., PERNICKA, E., ŠLJIVAR, D., BRAUNS, M. & BORIC, D. (2010), "On the origins of extractive metallurgy: new evidence from Europe", *Journal of Archaeological Science*, 37, pp. 2775-2787

ROBERTS, B. W., THORNTON, Ch. P. & PIGOTT, V. C. (2009), "Developments of metallurgy in Eurasia", *Antiquity*, 83.322, pp. 1012-1022

TEMA 3:

CHAPMAN, J., HIGHAM, T., SLAVCHEV, V., GAYDARSKA, B. & HONCH, N. (2006), "The Social Context of the Emergence, Development and Abandonment of the Varna Cemetery, Bulgaria", *European Journal of Archaeology*, 9, pp. 159-183 (DOI: 10.1177/1461957107086121).

RENFREW, C. (1986), "Varna and the emergence of wealth on prehistoric Europe", en APPADURAI, A. (ed.), *The Social Life of Things. Commodities in a Cultural Perspective*. Cambridge University Press, Cambridge, 141-168.

MANOLAKAKIS L. (2007), "Varna et le Chalcolithique de Bulgarie", en J. GUILAINE (ed.), *Le Chalcolithique et la construction des inégalités. t. 1, Le continent européen*. Séminaires du Collège de France, Paris, Edition Errance, pp. 25-46.

KRAUß, R., ZÄUNER, S. & PERNICKA, E. (2014), "Statistical and anthropological analysis of the Varna necropolis", en H. MELLER, R. RISCH & E. PERNICKA (ed.), *Metalle der Macht - Frühes Gold und Silber. Metals of Power - Early Gold and Silver*. Landesmuseums für Vorgeschichte 11, Halle.

TEMA 4:

SHERRATT, A. (1981), "Plough and pastoralism: aspects of the secondary products revolution", en HODDER, I., ISAAC, G. & HAMMOND, N. (ed.), *Patterns of the Past*. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 261-306.

SHERRATT, A. (1983), "The Secondary Exploitation of Animals in the Old World", *World Archaeology*, 15 (1), pp. 90-104.

GREENFIELD, H. (2010), "The Secondary Products Revolution: the past, the present and the future", *World Archaeology*, 42 (1), pp. 29-54.

TEMA 5:

HANSEN, S. (2013), "The Birth of the hero - The emergence of a social type in the 4th millennium BC" en: E. STARNINI (ed.), *Unconformist Archaeology. Papers in honour of Paolo Biagi*, Oxford, pp. 101-112.

Arslantepe: <http://w3.uniroma1.it/arslantepe/index.php/en/home> 2

TEMA 6:

BARFIELD, L. (1986), "Neolithic burial in Northern Italy- problems of social interpretation", *Dialoghi di Archeologia*, 2, pp. 241-248.

SPINDLER, K. (1995), *El hombre de los hielos: el hallazgo que revela los secretos de la edad de piedra*. Círculo de Lectores, Barcelona.

DOLFINI, A. (2013), "The Emergence of Metallurgy in the Central Mediterranean Region: A New Model", *European Journal of Archaeology* 16 (1) 2013, pp. 21-62.

TEMA 7.

CHAPMAN, R. (2017), *Arqueologías de la complejidad*. Bellaterra Arqueología. Barcelona (cap. 5).

DÍAZ DEL RÍO, P. (2004), Copper Age ditched enclosures in Central Iberia, in *Oxford Journal of Archaeology* 23, pp. 107-121.

GARCÍA SANJUÁN, L., VARGAS JIMÉNEZ, J.M., HURTADO PÉREZ, V., CRUZ-AUÑÓN BRIONES, R., RUIZ MORENO, T. (eds.) (2013), *El asentamiento prehistórico de Valencina de la Concepción (Sevilla) investigación y tutela en el 150 aniversario del Descubrimiento de La Pastora*. Sevilla : Secretariado de Publicaciones, Universidad de Sevilla.

RISCH, R. 2017, "Archaeological limits or missed opportunities? The monumental settlement structures of Late Neolithic and Chalcolithic Iberia" in Cupitó, M., Vidale, M. & Angelini A. (eds.) *Beyond Limits. Studi in onore di Giovanni Leonardi*. Padova: UP Padova, 205-216.

VALERA, A. C. 2013a "Recintos defossos da Pré-História Recente em Portugal. Investigação, discursos, salvaguarda e divulgação", *Almadan, Segunda Série*, 18, Almada, Centro Arqueológico de Almada, 93-110.

TEMA 8.

HAAK, W. BRANDTA, B., DE JONGB, H., MEYERA, CH., GANSLMEIER, R., HEYD, V., HAWKESWORTH, CH., PIKEB, A., MELLER, H. y ALT, K. (2008), "Ancient DNA, Strontium isotopes, and osteological analyses shed light on social and kinship organization of the Later Stone Age", *PNAS* 25, 105, 47.

HAAK, W. et al. (2015), "Massive migration from the steppe was a source for Indo-European languages in Europe", *Nature* 522, pp. 207-211.

DELIBES, G. & GUERRA, E. (ed) (2019), *¡Un brindis por el príncipe! El vaso campaniforme en el interior de la Península Ibérica (2500-2000 A.C.)*, vol. 2. Museo Arqueológico Regional, Comunidad de Madrid, Madrid.

OLALDE, I. et al. (2018), "The Beaker phenomenon and the genomic transformation of northwest Europe", *Nature*, 555, pp. 190-196.

TEMA 9.

TUREK, J. (2016), "Sex, Transsexuality and Archaeological Perception of Gender Identities", *Archaeologies: Journal of the World Archaeological Congress*, 12 (3), pp. 340-358.

VANDER LINDEN, M. (2006), *Le phénomène campaniforme dans l'Europe du 3^eème millénaire avant notre ère. Synthèse et nouvelles perspectives*. BAR International Series 1470, Oxford

TEMA 10

MARTÍN, A. (2003), "Els grups del neolític final, calcolític i bronze antic. Els inicis de la metal·lúrgia", *Cota Zero*, 18, pp. 76-105.

SORIANO, I. (2016), "Les pràctiques funeràries durant el calcolític i el bronze antic i mitjà", en *La fi és el principi. Pràctiques funeràries a la Catalunya prehistòrica*, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Arqueoxarxa, pp. 79-101.

TEMA 11.

IALONGO, N. (2019), "The Earliest Balance Weights in the West: Towards an Independent Metrology for Bronze Age Europe", *Cambridge Archaeological Journal*, 29 (1), pp. 103-124.

RAHMSTORF, L. (2016), "From 'value ascription' to coinage: A sketch of monetary developments in Western Eurasia from the Stone to the Iron Age", en C. HASELGROVE & S. KRMNICEK (ed), *The Archaeology of Money. Proceedings of the Workshop Archaeology of Money, University of Tübingen, October 2013*. Leicester Archaeology Monograph 24, University of Leicester, Bristol, pp. 19-42.

TEMA 12:

STAMPOLIDIS, N. & SOTIRAKOPOULOU, P. (2007), *Aegean Waves*. Museum of Cycladic Art, Milano.

TEMA 13:

CHERRY, J. F. (1984), "The Emergence of the State in the Prehistoric Aegean", *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, 30, pp. 18-48.

SCHOEP, I. (2010) "The Minoan 'Palace-Temple' Reconsidered: A Critical Assessment of the Spatial Concentration of Political, Religious and Economic Power in Bronze Age Crete", *JMA* 23.2, 219-244.

RISCH, R. & MELLER, H. (2015), "Change and Continuity in Europe and the Mediterranean around 1600 BC", *Proceedings of the Prehistoric Society*, 81, 239-264.

TEMA 14:

DIAMOND, J. (2007), *Armas, gérmenes y acero: breve historia de la humanidad en los últimos trece mil años*, DeBolsillo, Barcelona (cap. 5-10).

RISCH, R. (2007), "La Prehistoria Reciente entre el Sahara y el Sudán", *Revista de Arqueología*, 315, pp. 14-23.

MATERIALS DIDÀCTICS ON LINE

- Campus Virtual
- Prehistòria Activa

<http://seneca.uab.es/prehistoria/PREHISTORIA ACTIVA 3>